

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

Onderzoek naar Koopvaardij WO2 opvarenden en -schepen

“na 80 jaar een ereschuld ingelost”

4 december 2022

Waar staan we nu?

Een maand geleden hebben we u de eerste rapportage gestuurd omdat u een warme relatie hebt met de Nederlandse Koopvaardij. Daarin hebben we u verteld over ons langlopende onderzoek naar de inzet van onze Koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog. Een onderzoek zowel naar de schepen als naar de mensen (mannen en vrouwen) die op die schepen werden ingezet voor de Geallieerde oorlogsvoering.

Daarnaast hebben we u geïnformeerd over ons voornemen om de resultaten van het onderzoek vrijelijk beschikbaar te zullen maken voor iedereen die daarin is geïnteresseerd, in een website met bijbehorende databank.

Inmiddels zijn we een maand verder, met nog vijf maanden te gaan tot de herdenkingsplechtigheid op 4 mei 2023 bij het Nationaal Monument De Boeg in Rotterdam.

Er ligt inmiddels een plan voor de lancering van de website en de databank. Het Bestuur van onze Stichting is in gesprek met alle partijen die betrokken zijn bij de herdenking en we hopen u in een volgende rapportage meer duidelijkheid te kunnen geven over de stand van zaken. Het onderzoek vordert gestaag en over de tussenstand vertellen we hieronder meer.

Hoe is het onderzoek opgezet?

Sinds 2006 is onderzoek gedaan in allerlei verschillende archieven. In de beginperiode was er nog weinig informatie digitaal beschikbaar, waardoor de zoektocht veel tijd vroeg en de dossier opbouw langzaam van start ging. Gaandeweg nam de digitalisering van archieven toe en werden de contouren van de grote Koopvaardij inspanningen zichtbaar. In de afgelopen jaren is digitale toegankelijkheid in een stroomversnelling gekomen, waardoor de omvang en snelheid van het onderzoek sterk is toegenomen.

Een cruciale ontwikkeling in het onderzoek is de recente online toegankelijkheid van de **Londense Collectie Koopvaardij (LOCK)**, het registratiesysteem van koopvaardij stamkaarten dat in Londen werd opgezet na de capitulatie van Nederland in 1940. Deze collectie bevat vele duizenden kaarten met cruciale informatie over opvarenden en scheepsbewegingen in de Tweede Wereldoorlog. Begin dit jaar is de collectie online gekomen via www.oorlogsbronnen.nl, waar nu ruim 17.000 kaarten in te zien zijn. Andere delen van het NIMH archief zijn online te bekijken via www.archieven.nl. Op de website van het Gemeentearchief Amsterdam staan de WO2 stamkaarten van de KNSM, één van de grootste rederijen tijdens de oorlog.

Al deze informatie wordt kaart voor kaart onderzocht, waarna de relevante informatie wordt opgenomen in onze databank. Deze zoektocht zal naar verwachting in februari 2023 worden afgerond.

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

Wat komt er in de databank te staan?

De databank concentreert zich op de opvarenden en de schepen van de Koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog. Bij schepen is gezocht naar significante momenten, zoals ontsnappingen uit Nederland of uit Indië, deelname aan operaties en invasies, in welke konvooien werd gevaren en welke aanvallen of incidenten werden meegemaakt. Daaruit moet een beeld ontstaan van de geschiedenis van een schip tijdens de oorlog. Daarnaast koppelen we opvarenden aan een schip in bemanningslijsten, door zichtbaar te maken wie aan boord was in welke periode.

Bij opvarenden is eenzelfde aanpak gevolgd. Gezocht wordt naar een overzicht van alle opvarenden van deze schepen, zowel Nederlands als buitenlands. Op de stamkaarten staan, naast geboortegegevens, de schepen aangegeven waarop iemand heeft gediend en de posities/rangen die werden bekleed. Uit die kaarten wordt een beeld opgebouwd en in de databank zichtbaar gemaakt. Van een opvarende is straks zichtbaar op welke schepen werd gediend, in welke positie, of hij/zij daarbij krijgsgevangenen werd gemaakt of juist als verzetslid of Engelandvaarder actief was. En, als het hoogste offer werd gebracht, waar en wanneer dat is gebeurd, inclusief de laatste rustplaats. Ook zullen de vele toegekende dapperheidsonderscheidingen worden toegevoegd.

Het belangrijkste uitgangspunt is het grote respect voor de inspanningen en offers van opvarenden en schepen. Persoonlijke informatie wordt beperkt tot de juiste naam en geboortegegevens. Wil iemand toch meer specifieke informatie weten, dan verwijzen we door naar de bronnen en kan daar eigen onderzoek worden gedaan.

Stopt het onderzoek na februari 2023?

Nee, zeker niet. De WO2 stamkaarten zijn lang niet altijd volledig. Zodra deze fase is afgerond zal er nog een verdiepingsslag komen door de beschikbare archieven van individuele rederijen te gaan onderzoeken. De toegankelijkheid daarvan is beperkt en ze staan zeker niet online, hetgeen veel tijd zal vragen. Maar daarmee hopen we de laatste hiaten in onze kennis te kunnen opvullen, zodat het volledige beeld dan zichtbaar wordt. Maar, zoals iedereen weet die archiefonderzoek doet, een onderzoek is eigenlijk nooit helemaal af.

Daarnaast is onze hoop dat nabestaanden hun kennis straks met ons willen delen. Als op zolder nog een monsterboekje ligt of andere persoonlijke informatie beschikbaar is die een dossier aanvullen of verbeteren, willen we dat heel graag horen. Op die manier willen we niet alleen kennis delen, maar zelf ook heel graag leren.

Wat staat er verder in deze rapportage?

Op de volgende pagina treft u een overzicht aan van de stand van zaken van het onderzoek op 4 december. Een toelichting op de cijfers en een uitgebreider bronnenoverzicht is te vinden op de pagina daarna.

Mocht u geen prijs stellen op deze update, of juist van mening zijn dat andere personen/organisaties ook op de hoogte zouden moeten worden gebracht, stuur ons dan een bericht op info@koopvaardijpersoneel40-45.nl en wij voeren de wijziging direct door in ons adressenbestand.

De volgende update staat gepland op 4 januari 2023.

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

DATUM stand van zaken	4 december 2022	verschil met 4 november
SCHEPEN		
Grote Handelsvaart (grote intercontinentale vracht-, passagiers- en tankschepen)	696	0
Kleine Handelsvaart (kleinere kustvaart schepen en sleepboten)	415	+3
Totaal aantal schepen	1.111	+3
OPVARENDEN naar geboorteland (inclusief slachtoffers)¹		
Nederland	12.781	+761
Suriname	376	+50
Antilliaanse eilanden	728	+5
Nederlands Oost Indië	1.850	+31
Buitenland (alleen slachtoffers ²)	1.451	0
Totaal aantal opvarenden	17.186	+847
SLACHTOFFERS naar nationaliteit		
Koninkrijk der Nederlanden	2.678	+6
Buitenlandse slachtoffers, onderverdeeld in:	1.451	0
China	519	
Groot Brittannië	241	
India	474	
Portugal (met name Portugees Goa)	122	
Andere nationaliteiten	95	
Totaal aantal slachtoffers	4.129	+6
DEELGROEPEN (uit het totale aantal opvarenden)		
Vrouwen	67	+7
Lid Verzet	18	0
Engelandvaarders	203	+26
Krijgsgevangenen	1.082	+19
DAPPERHEIDSONDERSCHIEDINGEN		
Nederlandse onderscheidingen, onderverdeeld in:	745	
Ridder Militaire Willems Orde 4 ^e klasse	6	
Bronzen Leeuw	64	
Bronzen Kruis	196	
Kruis van Verdienste	455	+1
Koninklijke Vermelding bij Dagorder (voor schepen)	6	
Andere	18	
Buitenlandse onderscheidingen	120	+5
Totaal aantal onderscheidingen	865	+6

¹ De aantallen laten treffend zien hoe groot en belangrijk de bijdrage was van opvarenden uit Suriname, de Antilliaanse eilanden en Nederlands Oost Indië, afgezet tegen de bevolkingsgrootte in die tijd.

² In het onderzoek is gekeken naar opvarenden met een Nederlandse nationaliteit, zowel overlevenden als slachtoffers, aangevuld met buitenlandse slachtoffers. De buitenlandse overlevende opvarenden zijn zo goed mogelijk gedocumenteerd in bemanningslijsten, maar de informatie is onvolledig en aantallen zijn daardoor onzeker.

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

Schepen

Er is onderzoek gedaan naar belangrijke gebeurtenissen tijdens de oorlog en opvarenden die op enig moment aan boord geplaatst waren.

Opvarenden

De groep opvarenden neemt iedere maand nog significant toe. Dit komt omdat de primaire koopvaardij collectie LOCK met ruim 17.000 stamkaarten sinds begin 2022 online beschikbaar is gekomen via www.oorlogsbronnen.nl Elke maand worden nu enige duizenden stamkaarten bestudeerd en op onderlinge samenhang bekeken. Ook andere collecties zijn in toenemende mate online toegankelijk, waardoor het onderzoek deels vanuit huis - en dus sneller - kan worden uitgevoerd.

Bij opvarenden is gezocht naar de juiste voor- en achternamen, geboortedata, plaatsingen op schepen, onderscheidingen en details overlijden (indien van toepassing).

Definitie Oorlogsslachtoffer Koopvaardij

De Stichting hanteert de volgende criteria voor een oorlogsslachtoffer van de Koopvaardij. Een slachtoffer is een persoon die op het moment van zijn/haar overlijden:

- de Nederlandse nationaliteit bezit, of is geboren in de gebieden die tijdens de Tweede Wereldoorlog onderdeel uitmaakten van het Koninkrijk der Nederlanden en is erkend als Nederlands onderdaan, of een andere nationaliteit dan de Nederlandse bezit, maar als opvarende aan boord was van een koopvaardij schip dat in het Koninkrijk der Nederlanden is geregistreerd;
- is overleden tussen 1 september 1939 (het begin van de Tweede Wereldoorlog) en 2 maart 1946 (de dag dat de vaarplicht voor de Nederlandse koopvaardij werd afgeschaft);
- is opgeleid tot zeevarende om commerciële zeevaartactiviteiten te ondersteunen. Onder zeevaartactiviteiten is niet begrepen de Zeevisserij of het Loodswezen;
- in dienst van een Nederlandse of buitenlandse organisatie is ingezet aan Geallieerde zijde tijdens de oorlog;
- is omgekomen door direct of indirect oorlogsgeweld, of de gevolgen daarvan.

Bronnenmateriaal

Nationaal Archief (NA): 2.06.084 Netherlands Shipping and Trading Committee (NSTC), 2.10.50.03 SAIP Japanese Interneringskaarten, 2.12.30 Ministerie van Marine Handelsbescherming, 2.16.31 Raad voor de Scheepvaart Londen, 2.16.32 Oorlogsonderscheidingen Koopvaardij, 2.16.40 Inspecteur Scheepvaart Londen, 2.16.54 Nalatenschappen zeelieden, 2.16.58 Raad voor de Scheepvaart, 2.19.255.01 Persoonsdossiers OGS, 2.19.275/2.19.281/2.19.316 Rode Kruis Nederlands Oost Indië, e.a.

Oorlogsgravenstichting (OGS): slachtoffer register.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH): 159 Londense Collectie Koopvaardij (LOCK) met scheepsbewegingen, bemanningslijsten en stamkaarten opvarenden, deels gedigitaliseerd en online toegankelijk bij NIMH en via www.oorlogsbronnen.nl

Stadsarchief Rotterdam en Amsterdam: archieven van rederijen, deels online beschikbaar.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD³): studies, getuigenverklaringen e.a.

Stichting Maritiem Historische Databank: website en databank.

Monumenten: van organisaties in binnen- en buitenland.

Websites: belangenorganisaties, rederijen, reünisten verenigingen, e.a.

Publicaties: boeken en artikelen over de Tweede Wereldoorlog, geschreven door veteranen, onderzoekers, historici e.a.

---

³ Tegenwoordig het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.